

ÚVOD

Vážení čitatelia,

predkladáme vám ďalšie číslo nášho časopisu, v poradí už 22., čím uzatvárame XI. ročník jeho existencie. Veríme, že aj v ňom nájdete inšpirácie, ako aj materiály na citácie vo svojich príspevkoch.

Namiesto úvodu nám nedá nepripomenúť si jubeljnú výročia narodení významných dejateľov našej národnej literatúry a kultúry, ktorí formovali národné povedomie Slovákov a literárne diela ktorých najrôznejším spôsobom naň vplývali, resp. formovali ho.

Rok 2022 bol Maticou slovenskou vyhlásený za **Rok odkazu štúrovcov**. Pre všetkých nás – Slovákov, ale aj milovníkov slovenskej literatúry a kultúry je to rok, v ktorom si v rámci spomínaných jubileí pripomíname dve storočia od narodenia celej plejády predstaviteľov, o ktorých sme sa azda všetci učili na základných a stredných školách. Patria k nim viacerí štúrovci, ale aj z iného literárneho obdobia pôsobiaci, učebnicovo známi, ale i menej známi, dejatelia, ako napr. Štefan Marko Daxner, Ján Francisci, Ľudovít Augustín Gál, Ján Kvetoslav Gáber, Jakub Grajchman, Karol Drahotín Hrenčík, Ján Blahoslav Kalinčiak, Gustáv Adolf Koričanský, Samuel Kramár, August Horislav Krčméry, Augustín Radislav Roy, Samuel Dobroslav Štefanovič, Ľudovít Jaroslav Šulek, ale i všetkým dobre známi Janko Kráľ, Ján Alexander Rotarides, Ján Kalinčiak, Ján Palárik, Vladimír Mináč a maliar Peter Michal Bohúň.

Ján Rotarides (15. február 1822 Horné Rykynčice, dnes súčasť Rykynčíc – 8. december 1900 Drienovo) – revolucionár, učiteľ, 200. výročie narodenia. Po skončení štúdií roku 1842 sa stal Ján Alexander Rotarides učiteľom a organistom v Dolných Príbelciach na tamjšej ev. ľudovej škole, ktorú aj sám navštevoval. Venoval sa ľudovýchovnej práci, o ktorej roku 1846 prostredníctvom viacerých správ informovali Štúrove Slovenské národné noviny. Rotarides sa popri učiteľstve zaoberal včelárstvom, ovocinárstvom a štepárstvom, v duchu Hurbanovho osvetového programu založil nedeľnú školu a spolok miernosti v Dolných Príbelciach. Na jeho život a národnobuditeľskú a osvetovú prácu mal najväčší vplyv Janko Kráľ.

Janko Kráľ (24. apríl 1822 Liptovský Mikuláš – 23. máj 1876 Zlaté Moravce) – básnik, revolucionár, 200. výročie narodenia. Poznáme ho ako najrevolučnejšieho a najsubjektívnejšieho básnika, v tvorbe ktorého sa vyskytujú prvky titanizmu a subjektívizácie. Literárne je známy hlavne ako baladista – Zverbovaný, Kríž a čiapka, Pán v tŕní, Zakliata panna vo Váhu a divný Janko. Sklamaná neúspechom revolúcie napísal svoju najobširnejšiu revolučnú báseň Šahy. Na pozadí vlastného osudu revolucionára, ktorý sa dostal do väzenia, zobrazil celý tragický priebeh revolúcie. Spojením osobného zážitku s osudom národa a ľudstva položil základy slovenskej modernej reflexívnej a revolučnej lyriky.

Ján Francisci (1. jún 1822 Hnúšťa – 7. marec 1905 Martin) – národný dejateľ, politik, spisovateľ, 200. výročie narodenia.

Ján Kalinčiak (10. august 1822 Horné Záturčie – 16. jún 1871 Martin), spisovateľ, redaktor, pedagóg, 200. výročie narodenia. Patril k najvýznamnejším a najkritickejším štúrovským prozaikom, tvorba ktorého smerovala k realizmu. Hlavnú časť jeho diela tvorí próza. V jeho historických povestiach nedominuje národná tendencia, ale na historickom pozadí zobrazuje ľudské vášne a drámy. Túto tendenciu mu ostro vyčíta Ľudovít Štúr, ktorému sa Kalinčiak nezdal dostatočne revolučný a národne zaniatený. Známe sú jeho diela ako romantická povesť Púť lásky, povesť Mládenec slovenský, povesť Knieža liptovské, ale i dobre známa humoristická próza Reštavrácia.

Štefan Marko Daxner (26. december 1822 Tisovec – 11. apríl 1892 Tisovec), ideológ a vedúci predstaviteľ národného hnutia, politik, právnik, 200. výročie narodenia. 27. marca 1848 sa v Liptovskom Sv. Mikuláši zišiel s M. M. Hodžom, J. Franciscim a S. B. Hroboňom, aby pripravili tzv. Liptovské žiadosti. Súčasťou dokumentu je žiadosť o výučbu v sloven-

čine, ale aj jej používanie na úradoch a súdoch; účasť ľudu v zastupiteľských orgánoch a uhorskom sneme. Liptovské žiadosti sa spolu s nitrianskymi žiadosťami (z apríla 1848) stali východiskom pre Žiadosti slovenského národa, ktoré boli prerokované na evanjelickej fare v Liptovskom Sv. Mikuláši 10. mája 1848 a vyhlásili ich o deň neskôr (11. mája) v ondrašovských kúpeľoch.

Ján Palárik (24. apríl 1822 Raková – 7. december 1870 Majcichov) bol slovenský katolícky kňaz, spisovateľ, dramatik, publicista a organizačný pracovník – 200. výročie narodenia. Nastoľovaním aktuálnych politických a spoločenských otázok pomáhal riešiť krízu porevolučnej literatúry (literárne obdobie prechodu od romantizmu k realizmu). V novinách obhajoval spisovnú slovenčinu a žiadal priemyselnosť Slovenska. Po páde Bachovho absolutizmu spolupracoval s Maticou slovenskou. Zúčastnil sa na založení politickej strany Novej školy, ale keď videl, že táto strana presadzuje iné záujmy, prestal s ňou spolupracovať. Hlavný význam jeho literárnej činnosti spočíva v dramatickej tvorbe. Známe sú jeho veselohry *Inkognito*, *Drotár*, *Zmierenie alebo Dobrodružstvo pri obzinkoch*.

Peter Michal Bohúň (29. september 1822 Veličná – 20. máj 1879 Bielsko-Biala, Poľsko), maliar, 200. výročie narodenia. Patrí k najvýznamnejším maliarom a litografom štúrovského hnutia. V Liptovskom Mikuláši na nachádza galéria výtvarného umenia pomenovaná po ňom. Je autorom množstva výtvarných diel, galérie národovcov a portrétov, ale i nezachovaných malieb. Peter Michal Bohúň svojou štylizáciou malieb eliminoval rozdiely medzi nestavovským slovenským meštianstvom a zemianstvom i strednou šľachtou. V tvorbe využíval takmer všetky výtvarné prostriedky – neoklasicistickú kresebnú osnovu, lokálnu, valérom tlmenú farbu, ateliérovu aranžované svetlo a tieň, ako aj citlivo prepracovaný detail, aby tak obrazmi upevňoval sebedomie vznikajúceho meštianstva.

Vladimír Mináč (10. august 1922, Klenovec – 25. október 1996, Bratislava), spisovateľ, predseda Matice slovenskej – 100. výročie narodenia. Je známy ako autor slovenskej prózy po roku 1945. Jeho tvorba je spojená s pohnutým ľudským osudom, zúčastnil sa, ako mnohí iní, v SNP a na sklonku 1944 bol zatknutý a odvlečený do koncentračného tábora v Mauthausene a neskôr do Dachau. Do literatúry sa uviedol spočiatku krátkymi prózami a debutoval románom *Smrť chodí po horách*. Na tento debut voľne nadväzuje jeho druhý román *Včera a zajtra*. Vrcholným obdobím jeho prozaickej tvorby je 2. polovica 50. a začiatok 60. rokov, keď píše a vydáva trilógiu *Dlhý čas čakania*, *Živí a mŕtvi* a *Zvony zvonja na deň pod súborným názvom Generácia*. K problémom vtedajšej súčasnosti sa vrátil úvahovou a vecnou prózou *Tmavý kút*. Románom *Výrobca šťastia* sa končí obdobie jeho umeleckej prózy. Svoje tvorivé sily sústredil na esejistickú tvorbu. Publikoval rad článkov, úvah, rozhovorov a esejí o aktuálnych kultúrpolitických problémoch, ktoré vyšli vo výberoch *Čas a knihy* a *Paradoxy*. Známe sú aj eseje *Dúchanie do pahrieb* a *Zobrané spisy J. M. Hurbana*.

PhDr. Roman Kvapil, PhD.
šéfredaktor